

POSTANOWIENIE

Dnia 28 czerwca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem [...] w J.,
Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem [X.] w L. i Parafii Rzymskokatolickiej
pod wezwaniem [Y.] w K.

przy uczestnictwie E. Spółki Akcyjnej z siedzibą w P.

- poprzednio E. [...] Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w P.

o ustanowienie służebności przesyłu,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 28 czerwca 2019 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawców

od postanowienia Sądu Okręgowego w B.

z dnia 7 grudnia 2017 r., sygn. akt II Ca [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie i poprzedzające je
postanowienie Sądu Rejonowego w I. z dnia 7 czerwca 2017 r.,
sygn. akt I Ns [...] i sprawę przekazuje Sądowi pierwszej instancji
do ponownego rozpoznania oraz rozstrzygnięcia o kosztach
postępowania kasacyjnego i apelacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 7 czerwca 2017 r. Sąd Rejonowy w I. oddalił wniosek Parafii Rzymsko - Katolickiej [...] w J., Parafii Rzymsko – Katolickiej [X.] w L. i Parafii Rzymsko - Katolickiej [Y.] w K. (dalej: „Parafie”) o ustanowienie służebności przesylu na rzecz uczestnika E. [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P. (dalej: „E. [...]”), za jednorazowym wynagrodzeniem na nieruchomościach należących do wnioskodawców.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawcy na podstawie ugody zawartej przed Komisją Majątkową w W. w dniu 28 maja 1996 r. są współwłaścicielami nieruchomości objętych wnioskiem, które uprzednio stanowiły własność Skarbu Państwa. Na nieruchomościach tych jest posadowiona infrastruktura elektroenergetyczna linii średniego napięcia 15 kV wybudowana przez poprzednika prawnego uczestnika Zakład [...] odpowiednio w 1962 r., 1973 r. i 1980 r. W okresie budowy infrastruktury przesylowej, aż do przeniesienia własności nieruchomości na Parafie nieruchomości te stanowiły własność Skarbu Państwa, a przedsiębiorstwo państwowe będące poprzednikiem prawnym uczestnika mając w zarządzie urządzenia przesylowe korzystało z nieruchomości w zakresie niezbędnym do eksploatacji urządzeń w ramach konstrukcji jednolitej własności państwowej. W dniu 9 lipca 1993 r. Zakład [...] został przekształcony w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa Zakład [...] S.A. w B., który 2 stycznia 2003 r. został połączony z X. [...] S.A., działającą od 2004 r. pod firmą E. S.A., która 30 czerwca 2007 r. dokonała zbycia swojego oddziału stanowiącego organizacyjnie i finansowo wyodrębniony zespół składników materialnych i niematerialnych przeznaczonych do realizacji zadań gospodarczych związanych z dystrybucją energii elektrycznej na rzecz E. [...], która stała się właścicielem składników mienia E. S.A. w tym linii kablowych i napowietrznych, sieci dystrybucyjnych oraz zespołów elektroenergetycznych stacji i rozdzielni energetycznych, transformatorów oraz słupów energetycznych zlokalizowanych na nieruchomościach wnioskodawców.

Sąd Rejonowy uznał, że wniosek jest bezzasadny z uwagi na nabycie już przez poprzednika prawnego uczestnika (Zakład [...]) na nieruchomości

wnioskodawców służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu w ramach procesu uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych. Odwołując się do stanowiska zajętego przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 12 maja 2016 r., IV CSK 510/15, przyjął, że z dniem 7 stycznia 1991 r. w ramach procesu uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych doszło nie tylko do przekształcenia przysługującego im prawa zarządu urządzeniami przesyłowymi w prawo ich własności, ale także do nabycia *ex lege* służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu, w przypadku gdy nieruchomość w dacie uwłaszczenia przedsiębiorstwa państwowego na infrastrukturze przesyłowej stanowiła - tak jak w rozpoznawanym przypadku - własność Skarbu Państwa.

W konsekwencji uznał za bezprzedmiotowe badanie podniesionego przez uczestnika zarzutu nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu, skoro przysługuje mu już taka służebność, jako następcy prawnemu Zakładowi [...].

Postanowieniem z dnia 7 grudnia 2017r. Sąd Okręgowy w B. oddalił apelację wnioskodawców dzieląc dokonane przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne i ocenę prawną dochodzonego przez Parafie żądania. Zwrócił uwagę, że pogląd zaprezentowany przez Sąd Rejonowy został zaaprobowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego także w sprawach IV CSK 509/15, nie publ., IV CSK 531/15, nie publ., II CSK 462/16, nie publ. a także w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2017 r., III CZP 101/16. Zarzuty apelacji zwalczające zarzut zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu uznał za nie dotyczące rozpoznawanej sprawy, skoro służebność powstała na rzecz poprzednika prawnego uczestnika *ex lege*, jako skutek uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych, a nie w wyniku zasiedzenia.

Postanowienie Sądu Okręgowego zostało zaskarżone skargą kasacyjną, przez wnioskodawców w całości, z wnioskiem o jego uchylenie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania, a w przypadku stwierdzenia podstaw, uchylenia także poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Zaskarżonemu postanowieniu zarzucili naruszenie: art. 233§ 1 w zw. z art.391 k.p.c. oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c., art. 231 w zw. z art. 234 k.p.c. i art. 382 k.p.c., art. 124 pkt 4 k.c. w zw. z art.123 § 1 pkt 1 k.c. w zw. z art. 175 k.c. oraz art. 60 ust. 1 pkt 1 i 5 i art. 61 ust. 1 pkt 2 i art. 63 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 17 maja 1989r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 ze zm.), a także ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1991 r., Nr 2, poz. 6 - dalej: „u.z.u.p.p” lub „ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r.”) w związku z art. 305¹ i art. 49 k.c.

Uczestnik w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podstaw rozstrzygnięcia Sądów obu instancji legł pogląd wyrażony w uzasadnieniach postanowień Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2016 r., IV CSK 510/15, nie publ., z dnia 12 maja 2016 r., IV CSK 509/15, nie publ., i z dnia 17 czerwca 2016 r., IV CSK 531/15, nie publ., w których Sąd Najwyższy przyjął, że majątkowe usamodzielnienie przedsiębiorstw państwowych w ramach procesu uwłaszczenia skutkowało nie tylko przekształceniem przysługującego im zarządu urządzeń w prawo własności, ale również przekształceniem owego tytułu prawnego we właściwe prawo podmiotowe uprawniające je do dalszego korzystania z nieruchomości będących własnością Skarbu Państwa, na których posadowione były urządzenia przesyłowe. Na poparcie tego stanowiska argumentował, że byłoby niczym nieuzasadnione i niezrozumiałe, gdyby jakiś fragment władztwa państwowej osoby prawnej będącej przedsiębiorstwem państwowym nad gruntem państwowym, długotrwale wykonywany w trakcie obowiązywania jednolitego funduszu własności państwowej, aprobowany przez Skarb Państwa oraz niezbędny do wypełniania zadań tego przedsiębiorstwa, nie został objęty uwłaszczeniem. Sąd Najwyższy przyjmując, że konsekwencją uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych na infrastrukturze przesyłowej było także nabycie *ex lege* służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu uwzględnił przede wszystkim cele uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych i specyfikę sytuacji, w

których dochodziło do umieszczenia urządzeń przesyłowych na gruntach Skarbu Państwa. Przyjął, że przedmiotem uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych były nie tylko prawa w sensie ścisłym, lecz także sytuacje faktyczne, które - pod względem ekonomicznym lub funkcjonalnym - odpowiadały prawom podmiotowym. Kierował się przy tym względami funkcjonalnymi i pragmatycznymi zmierzającymi do zagwarantowania przedsiębiorstwom państwowym niezakłóconego wykonywania władztwa w odniesieniu do nieruchomości Skarbu Państwa w powiązaniu z zasadą kontynuacji. Niemniej jednak pozostawał w sprzeczności ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w licznych orzeczeniach. Sprzeczność ta była na tyle doniosła z punktu widzenia właściwego wyważenia ochrony praw właścicieli nieruchomości oraz interesów przedsiębiorców przesyłowych, że - jak wynika z uzasadnienia uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 5 czerwca 2018 r., III CZP 50/17 - przesądziła o potrzebie zaangażowania w jej rozstrzygnięcie powiększonego składu Sądu Najwyższego.

W uchwale III CZP 50/17 wyrażono stanowisko, że nabycie przez przedsiębiorstwo państwowe - na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. własności urządzeń przesyłowych posadowionych na nieruchomościach należących do Skarbu Państwa nie spowodowało uzyskania przez to przedsiębiorstwo z mocy prawa (art. 1 pkt 9 u.z.u.p.p.) służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu obciążającej te nieruchomości. Stwierdzono, że pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyżej przytoczonych orzeczeniach oparty został na arbitralnym podejściu interpretacyjnym, które oznacza stworzenie normy prawnej nieprzewidzianej przez ustawodawcę i choć przemawiają za nim racje funkcjonalne i pragmatyczne to pozostaje on w kolizji z racjami konstrukcyjnymi i konstytucyjnymi, które uzasadniają wniosek przeciwny. Dotyczy to w szczególności zasady *numerus clausus* praw rzeczowych i utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego dopuszczającego zasiedzenie służebności także na nieruchomościach Skarbu Państwa w okresie obowiązywania zasady jednolitej własności państwowej, jeżeli urządzenia przesyłowe zostały wzniesione na nieruchomościach Skarbu Państwa w okresie jej obowiązywania. Osłabia zatem wartość spójności i przewidywalności orzecznictwa, skoro jest oczywiste, że tylko

posiadanie bez tytułu prawnego może prowadzić do zasiedzenia. W konsekwencji przyjął, że stanowisko upatrujące w art. 1 pkt 9 u.z.u.p.p. źródła nabycia *ex lege* służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesylu jest zbyt daleko idące i ma skutek wywłaszczający, co potwierdza potrzebę oparcia go na wyraźnej podstawie prawnej, której w tym wypadku brak.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podziela to stanowisko i celem uniknięcia zbędnych powtórzeń odwołuje się do jego motywów przedstawionych w uzasadnieniu uchwały. Zarzut naruszenia przepisów ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. w zw. z art. 305¹ k.c. i 49 k.c. przez bezzasadne przyjęcie, że doszło do nabycia przez poprzednika prawnego uczestnika służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesylu z mocy prawa na skutek uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych zasługuje zatem na uwzględnienie.

Wszystkie pozostałe zarzuty skargi kasacyjnej zgłoszone w ramach obu podstaw albo usuwają się spod kontroli kasacyjnej, skoro dotyczą oceny zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.) albo są nieadekwatne do przedmiotu zaskarżonego rozstrzygnięcia, skarżący wydają się bowiem identyfikować nabycie służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesylu *ex lege* na skutek uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych z nabyciem takiej służebności na skutek zasiedzenia, w sytuacji gdy są to dwie odrębne instytucje prawne. Sądy obu instancji nie badały podniesionego przez uczestnika zarzutu zasiedzenia, nie czyniły w tym zakresie ustaleń i rozważań prawnych, było to bowiem w świetle przyjętej koncepcji rozstrzygnięcia bezprzedmiotowe, skoro stwierdziły, że uzyskanie przez przedsiębiorcę przesylowego tytułu prawnego do zajmowania nieruchomości wnioskodawców nastąpiło z mocy prawa 7 stycznia 1991 r., a nie na skutek upływu czasu.

Ponadto zarzuty naruszenia art. 231 w zw. z art. 234 i 382 k.p.c. są wadliwie skonstruowane i nie korespondują z treścią zarzutu dotyczącego pominięcia, że uczestnik nie dysponował administracyjnoprawnym ani cywilnoprawnym prawem do korzystania z nieruchomości w zakresie odpowiadającym służebności zbliżonej do służebności przesylu. W sprawie nie budziło żadnych wątpliwości, że nie doszło do zawarcia umowy o ustanowienie służebności przesylu ani wydania decyzji administracyjnej, skoro infrastruktura przesylowa została posadowiona na

nieruchomości stanowiącej wówczas własność Skarbu Państwa. Sąd Okręgowy nie stosował w tym zakresie żadnych domniemań prawnych czy faktycznych ani nie pominął zgromadzonych w sprawie dowodów, skoro podstawa faktyczna rozstrzygnięcia pozostawała poza sporem, a zarzut zasiedzenia w ogóle nie był przedmiotem ustaleń i rozważań Sądów obu instancji. Istotą rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego było przyjęcie, że uczestnik nabył służebność gruntową o treści odpowiadającej służebności przesyłu z mocy prawa, a prawidłowość tego stanowiska została trafnie zakwestionowana w ramach zarzutu naruszenia prawa materialnego.

Zagadnienie czy uczestnik na skutek zasiedzenia nabył nieodpłatnie służebność gruntową odpowiadającą treści służebności przesyłu na nieruchomościach wnioskodawców, nie może być rozważane przez Sąd Najwyższy, skoro kwestia skuteczności zarzutu uczestnika, nabycia prawa przez zasiedzenie, będzie dopiero przedmiotem ustaleń i rozważań Sądu Rejonowego.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, w związku z akcentowaniem przez skarżących, że własność nieruchomości na których została posadowiona infrastruktura przesyłowa odzyskali dopiero w dniu 28 maja 1996r., że bieg terminu zasiedzenia służebności w rozpoznawanej sprawie nie mógł się rozpocząć przed rozejściem prawa własności gruntu i urządzeń przesyłowych (7 stycznia 1991 r.), czyli już po przemianach ustrojowych w Polsce (por. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91, OSNC 1991, nr 10-12, poz. 118, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2017 r., III CZP 101/16, OSNC 2017, nr 11, poz. 123, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2019 r., III CZP 81/18, nie publ. oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2015 r., IV CSK 514/14, nie publ.).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i poprzedzające je postanowienie Sądu pierwszej instancji (wobec nie rozpoznania przez ten Sąd istoty sprawy) i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w I. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego i apelacyjnego (art. 108 § 2 k.p.c w zw z art. 391 § 1 k.p.c.).

jw

[aw]